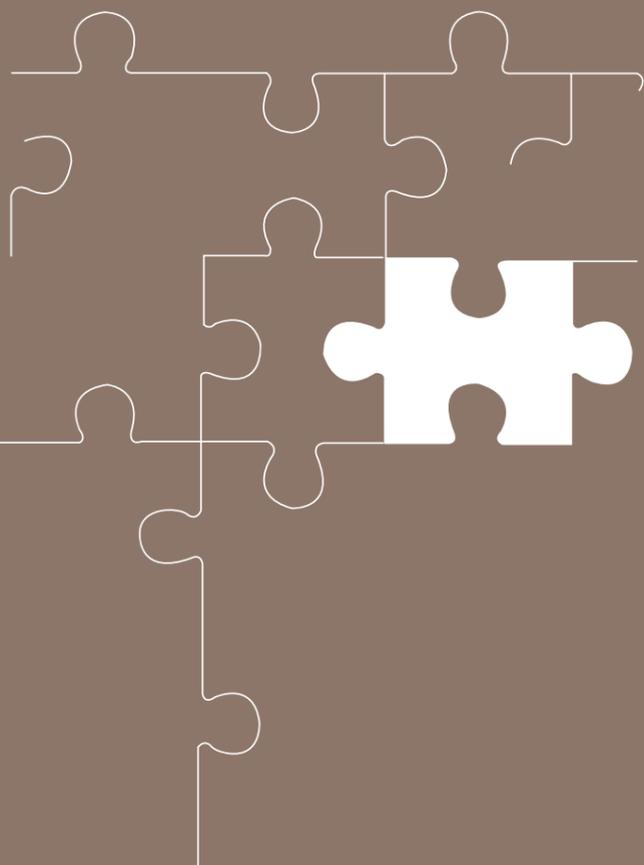

Open Oproep

05 · Medisch-Pedagogisch Instituut, Sint-Niklaas

De bouwheer / The client

Het Gemeenschapsonderwijs onderscheidt zich van andere onderwijsnetten doordat het zich uitdrukkelijk profileert als neutraal en pluralistisch. Het verstrekken van neutraal onderwijs in een pluralistische omgeving vormt dan ook het meest fundamentele uitgangspunt van het Pedagogisch Project van het Gemeenschapsonderwijs. Het kan worden beschouwd als de grondwet die in alle instellingen van het net moet worden gerespecteerd en die het Gemeenschapsonderwijs een uniek karakter geeft. De scholen staan open voor zowel jongens als meisjes zonder rekening te houden met klasse, ras, nationaliteit en met respect en belangstelling voor alle politieke, filosofische en religieuze overtuigingen. Ieder kind moet de kans krijgen om zich optimaal te ontwikkelen en is een uniek individu. Het Gemeenschapsonderwijs is meer dan een verzameling gebouwen waarin men jongens en meisjes dag in dag uit een onverteerbare massa leerstof voert. Kennisoverdracht blijft weliswaar één van de meest essentiële taken, maar het Pedagogisch Project van het Gemeenschapsonderwijs stelt als ideaal de totale ontwikkeling van kinderen tot vrije, mondige en kritische volwassenen voorop.

The state education system is distinct from other education systems in that it presents itself explicitly as neutral and pluralistic. In this light the most fundamental principle of the state education system's Educational Project is the provision of the neutral education in a pluralistic environment. One might see it as the constitution which must be respected in all the institutions in the system and which gives state education its unique character. The schools are open to both boys and girls regardless of class, race and nationality, and with respect for and interest in all political, philosophical and religious convictions. Every child is a unique individual and must be given the chance to develop to the maximum. The state education system is more than a collection of buildings in which boys and girls are fed an indigestible mass of subject matter day in day out. It is true that the communication of knowledge remains one of its most essential tasks, but the ideal on which the state education system's Educational Project focuses is the all-round development of children into free, articulate and critical adults.

Projectdefinitie / Projectdefinition

Het nieuwe gebouw van het MPI Sint-Niklaas zal onderdak bieden aan een gedeelte administratie en een gedeelte autiklassen, waarin onderwijs zal verstrekt worden aan autistische kinderen. Het is voor kinderen met autisme heel moeilijk of soms zelfs onmogelijk om zich zo maar te integreren in een andere groep. Ze hebben het niet gemakkelijk met sociale interactie. Een anti-werking vraagt ook meer ruimte dan een andere werking: mensen met autisme hebben het moeilijk om te weten welke activiteit waar dient te gebeuren en welk gedrag er precies van hen verwacht wordt. Om dit te verduidelijken is het nodig de verschillende functies ook in verschillende ruimtes te laten gebeuren. Zo is er in een standaardklas nood aan een werkruimte, een eetruimte en een vrijetijdruimte.

Maar de leerdomeinen voor kinderen met autisme omvatten niet enkel schoolse vaardigheden, ook communicatie, zelfredzaamheid en sociale vaardigheden zijn belangrijk. Om de leerdomeinen 'zelfredzaamheid en huishoudelijke vaardigheden' te kunnen uitwerken is er nood aan een badzaal en een keuken. De badzaal kan door verschillende groepen gebruikt worden, maar ligt best niet te ver van de klas. Voor de keukens is het wenselijk over een keuken per klas te beschikken.

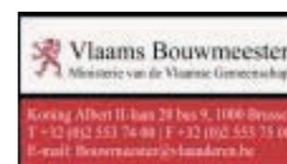
Eén van de belangrijkste aandachtspunten in een gebouw voor mensen met autisme is een zo goed mogelijke geluidsisolatie. Zij hebben het zeer moeilijk met drukte, lawaai en bepaalde achtergrondgeluiden. Sommige geluiden kunnen zelfs onverdraaglijk zijn. Daarom is het noodzakelijk dat er in de lokalen een rustige sfeer kan worden gecreëerd.

The new building of the MPI Sint-Niklaas will house both administrative offices and classes for teaching autistic children. For children with autism it is extremely difficult and some-times even impossible to simply integrate into another group. Social interaction is not easy for them. Work with autism also requires more space than other work: people with autism find it hard to know which activity has to be done where and exactly what behaviour is expected from them. In order to make this clearer, it is necessary that the various functions take place in different spaces. This means that in each standard classroom there is a need for a workspace, a dining space and a free-time space.

However, the areas of learning for children with autism include not only scholastic skills, but also communication, the ability to cope for themselves and social skills. In order to develop the learning of coping and of domestic skills, and bathroom and kitchen are also needed. The bathroom can be used by several groups, but should not be too far from the classroom. As far as the kitchens are concerned it is desirable to have one per class.

One of the most important points in a building for people with autism is the best possible sound insulation. They have great difficulty with bustle, noise and certain background sounds, and particular sounds can even be intolerable to them. For this reason it is essential that a quiet atmosphere can be created in the classrooms.

MPI Sint-Niklaas

Open Oproep

De Vlaamse overheid maakt een beleidsprioriteit van de architecturale kwaliteit. De Open Oproep is één van de instrumenten die de Vlaamse Bouwmeester hanteert bij het zoeken naar architecturale kwaliteit. Naast een voorbeeldige opdrachtgever is immers de juiste keuze van een ontwerper voor elk project van belang. De Open Oproep is een procedure voor selectie en voordracht van ontwerpers en ontwerpteams voor diverse opdrachten op het vlak van bouwkunde, stedenbouw en landschapsarchitectuur. Ook de lokale besturen kunnen gebruik maken van de Open Oproep.

Deze projectbrief, waarin twee opdrachten uit de Open Oproep aan bod komen, maakt deel uit van een reeks. Hiermee wil de Vlaamse Bouwmeester een ruim publiek laten kennismaken met de verscheidenheid aan voorstellen en visies die de Open Oproep oplevert door telkens verschillende goede ontwerpers een bouwopgave te laten onderzoeken.

The Flemish government is making architectural quality a policy priority. The Open Oproep is one of the instruments the Flemish Government Architect employs in his quest for architectural quality. After all, as well as an exemplary client, the right choice of designer for each project is of great importance. The Open Oproep is a procedure for the selection and nomination of designers and design teams for a variety of assignments in architecture, urban planning and landscape architecture. Local authorities can also make use of the Open Oproep.

This project document, which covers two assignments from the Open Oproep, is part of a series. The Flemish Government Architect would like in this way to bring to the attention of a broad public the variety of proposals and visions produced by the Open Oproep, by giving several good designers the opportunity to study a building assignment.

Verantwoordelijke uitgever
Vlaams Bouwmeester

De basisteksten worden geschreven door de ontwerpers.

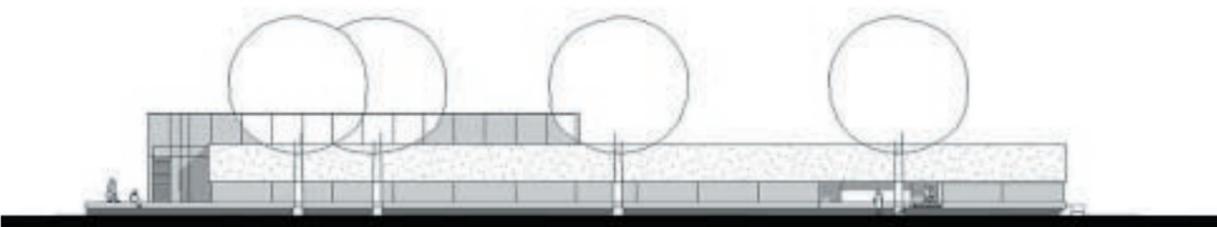
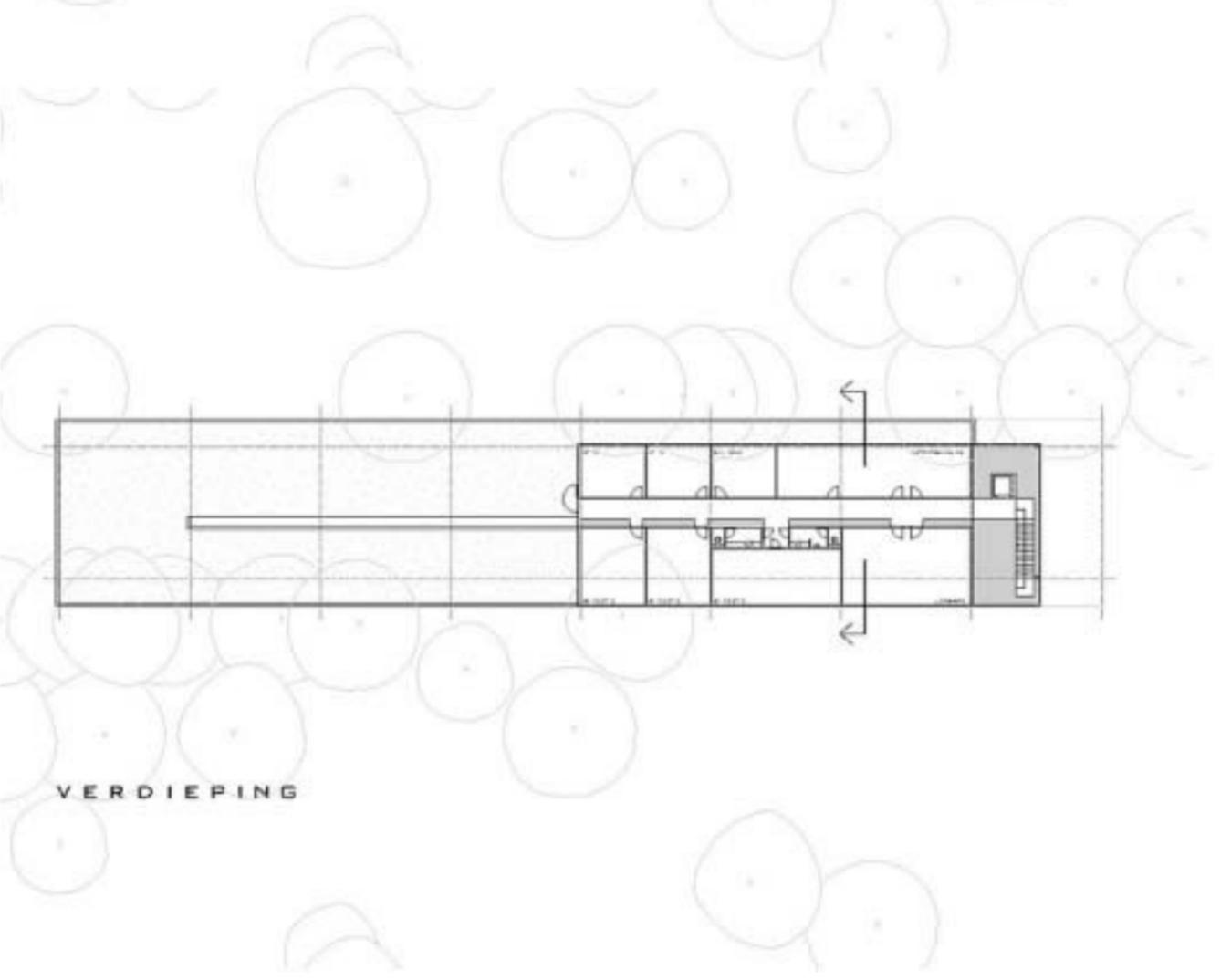
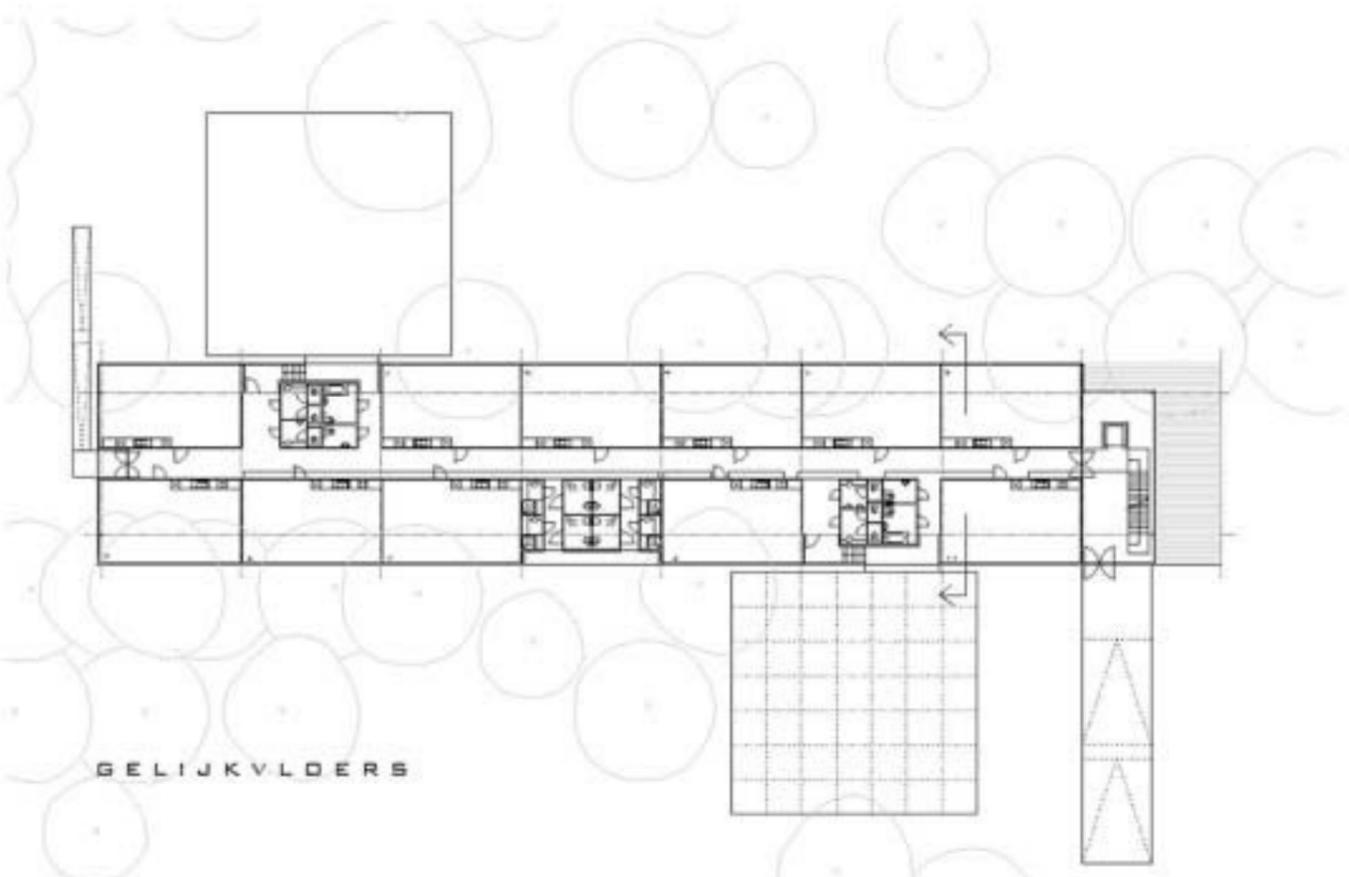
Vertaling
Gregory Ball

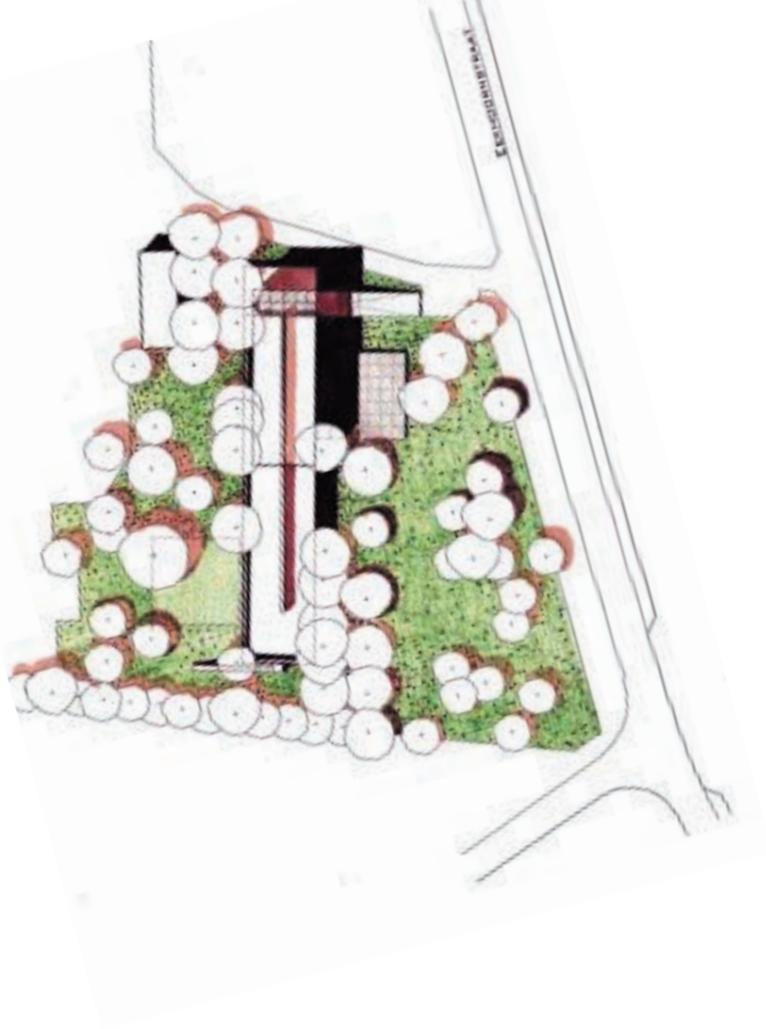
Layout
Kunstmaan

Druk
Sparks

© Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

D/2003/3241/293

Abscis ontwerpgroep
Jean-Baptiste de Ghellincklaan 2
9051 Gent

+ 32 (0)9 244 60 20
info@abscis.be

Medisch - Pedagogisch Instituut, Sint - Niklaas

Abscis ontwerpgroep

Op het domein van het MPI bevindt zich een parkachtig restant, gedomineerd door twee oude beukendreven, beide gelijnd op de achtergevel van de "villa", het oudste gebouw van het MPI. Abscis ontwerpgroep wijzigt niets essentieel aan het karakter van de site. Het diffuse raster van volwassen beuken vormt de "drager" van het nieuwe gebouw. Een uiterst lineaire structuur, licht verheven boven het natuurlijke maaiveld, wordt hier ingepast in het organische milieu. De repetitie van klassen achter een transparante gevel op de gelijkvloerse verdieping maakt de overgang van binnen naar buiten intens maar discreet. Lage ramen in de leefruimten geven een geborgenheid en een visueel contact met het buitengebeuren. Kleur en textuur integreren zich in het palet van het bos. Een horizontale strip uit cortenstaal, met een glazen dakvolume erbovenop, vormt het baken in het bos dat mensen aantrekt en duidelijk maakt dat het er leuk vertoeven en werken is.

De planinvulling is gebaseerd op de volgende punten:

- multifunctionaliteit:

De constructie van het gebouw bestaat uit een vloer- en een dakplaat gedragen door vrijstaande kolommen. De binnenwanden zijn lichte, akoestisch geïsoleerde wanden die enkel een scheidende functie hebben. Deze wanden kunnen naargelang de behoeften verplaatst of weggelaten worden. De afvoeren van het sanitair zijn, gezien het concept van de 'open kruipruimte', steeds aanpasbaar.

- indeelbaarheid:

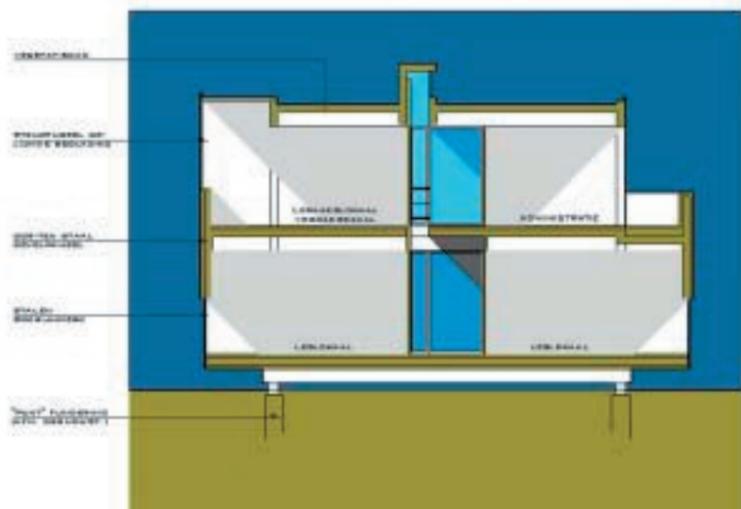
De gang, in het midden gesitueerd, kan evengoed aan de zijkant worden ingeplant met daarop aansluitend lokalen dwars op de lengterichting.

- indelingen:

Het rechthoekige klaslokaal kan probleemloos in verschillende werk-, zit- of vrijetijdshoeken worden ingedeeld waarbij het zicht op het groen mogelijk blijft.

- indeelbaar lokaal:

In iedere ruimte kunnen door middel van verplaatsbare wanden aparte kamers worden gevormd. Bij de lokalen die naast de sanitaire ruimte voorzien zijn, kunnen de gemeenschappelijke badkamers in de indeling betrokken worden.

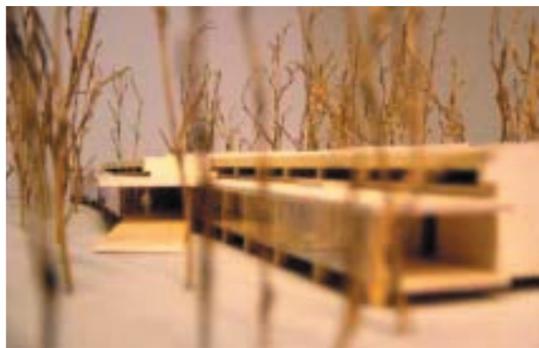
Macreanor Lavington architects

Een school voor bijzonder onderwijs - in dit geval voor autistische kinderen - stelt specifieke eisen aan het ontwerp. Door een grote behoefte aan structuur moet duidelijk zijn welke taken in welke ruimtes uitgevoerd dienen te worden. Een gebouw moet daarom overzichtelijk en helder van opzet zijn, maar tevens een zekere mate van flexibiliteit in de inrichting toestaan om tegemoet te komen aan de individuele behoeftes. Bovendien is rust - zowel visueel als auditief - van groot belang.

De locatie voor de school heeft een zeer bijzondere kwaliteit die alles te maken heeft met de dichte bebossing. Het bladerdak biedt een natuurlijke beslotenheid, die zeer goed samengaat met de behoefte aan de rust en intimiteit beschreven in het programma. De bomen vormen een buffer tegen sterke wisselingen in weers- en lichtomstandigheden en zorgen zo voor een rustige werkomgeving. Maccreanor Lavington Architects ging daarom op zoek naar een plan dat het bos zo min mogelijk aantast, zodat een zeer direct contact met de natuur mogelijk is.

De hoofdopzet is eenvoudig: een éénlaagsgebouw met een centrale ingang, een volledig beglaasde galerij met zicht op het bos en een ordening van de lokalen in twee hoofdgroepen aan de galerij. Alle voorzieningen zijn - evenals de ingang - centraal gelegen. Deze eenvoudige opzet heeft een aantal duidelijke voordelen: door niet te stapelen wordt mogelijke geluidsoverlast van bovengelegen ruimtes voorkomen en moeten er geen trappen, lift en extra sanitair gerealiseerd worden. Bovendien hebben alle lokalen een rechtstreekse toegang tot het bos. De administratie wordt gescheiden ondergebracht in het te renoveren en uit te breiden paviljoen.

De lokalen zijn opgevat als grote ruimtes waarin een patio de ruimte structureert en in 'plekken' verdeelt, maar tevens plaats biedt aan de bestaande natuur, die zo letterlijk in de lokalen binnengehaald wordt en de ruimtes karakter en verblijfskwaliteit geeft. De patio's zorgen voor een fraaie lichttoetreding in de lokalen zonder dat storend contact met de buitenwereld ontstaat. De keukenblokken zijn steeds naast de ingang van de lokalen geplaatst. De verdere indeling in werkplekken is flexibel zodat ze aan de specifieke omstandigheden voor elke groep aangepast kan worden.

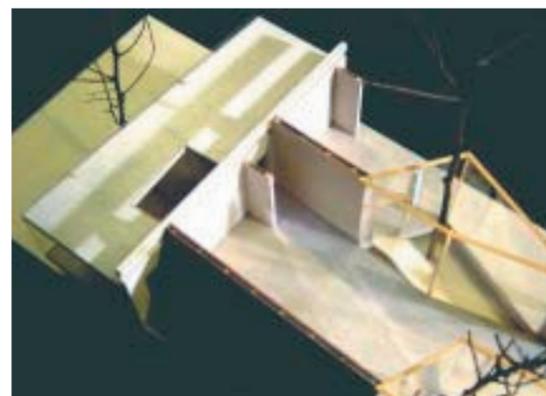

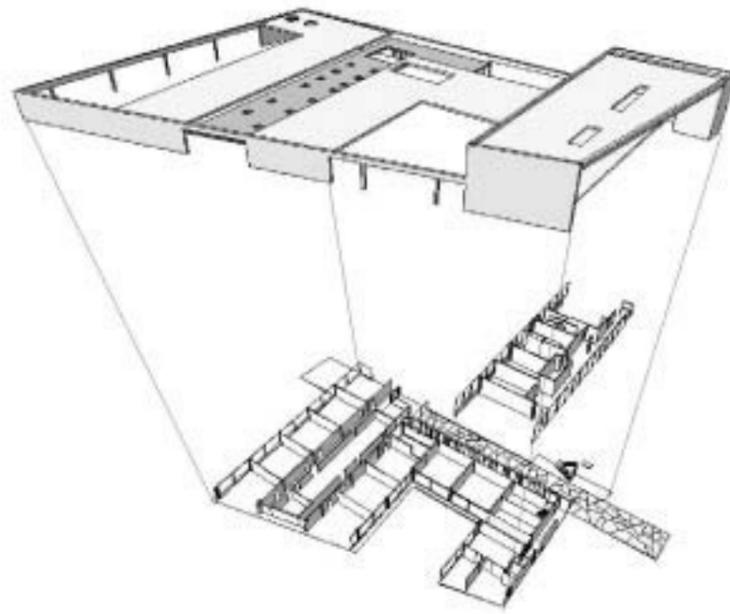

administratiegebouw

schoolgebouw

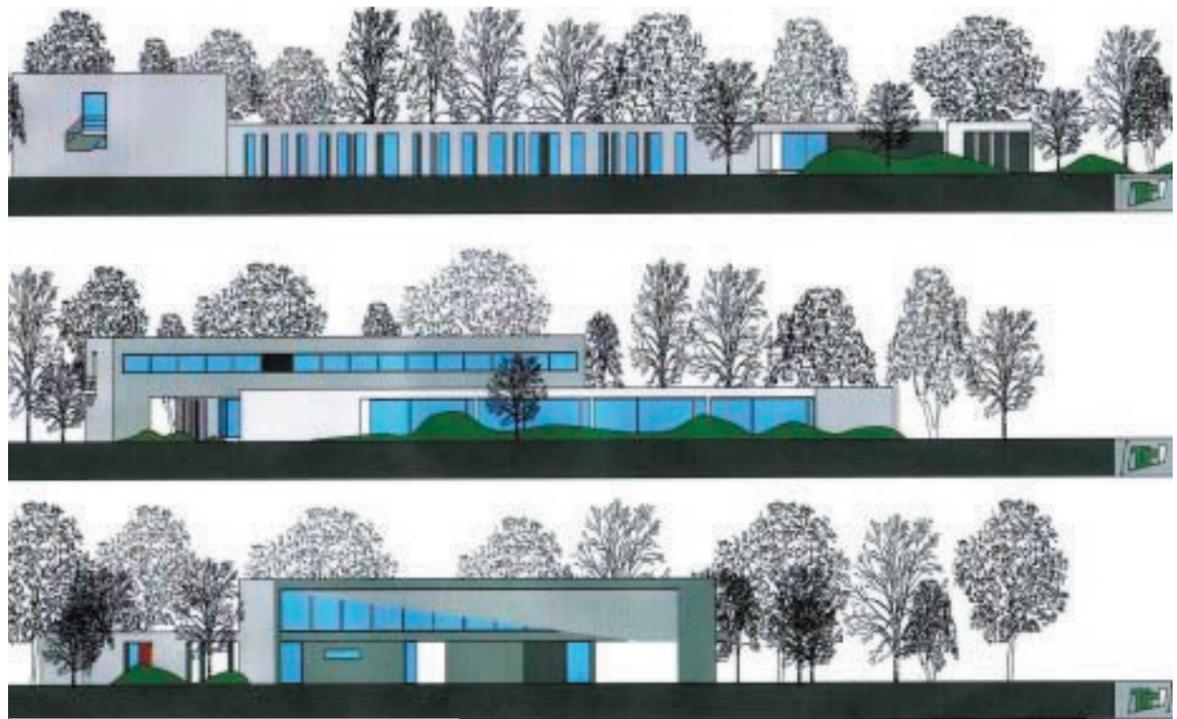
Maccreanor Lavington architects
Vijverhofstraat 47
3032 SB Rotterdam
+ 31 (0)10 443 90 60
nl@maccreanorlavington.com

Opengewerkt perspectief

gevels

Architectenbureau Jan Maenhout
 G. Latimislaan 11
 1030 Brussel
 + 32 (0)2 216 55 95
 arch.janmaenhout@pi.be

Medisch - Pedagogisch Instituut, Sint - Niklaas

Architectenbureau Jan Maenhout

In het ontwerp van architectenbureau Jan Maenhout bevinden de klassen zich op de gelijkvloerse verdieping en zijn de administratieve lokalen voorzien op de verdieping. Het gebouw bakent een omliggende plek af in het bos door het integreren van de speelplaatsen tussen de gebouwen. Het sanitair is door zijn centrale ligging langs beide zijden toegankelijk. De technische infrastructuur is daardoor goed gebundeld. De gangen en de loopafstanden zijn kort en de afzonderlijke entiteiten bevinden zich dicht bij elkaar.

Het gebouw, dat binnen een vaste schil geconcipieerd is, eigent zich een vaste plek toe in het landschap, maar laat de omgeving daarbuiten verder intact. Door dit te doen integreert het gebouw zich respectvol in de natuurlijke omgeving met een sterke, eigen identiteit. Het is een erg in zichzelf gekeerd volume dat nadrukkelijk aanwezig is in de natuurlijke omgeving.

De wijze waarop de afbakening van de buitenruimte gebeurt - als een gedoseerd contact met de buitenwereld - wordt voor de opvang van autistische kinderen als ideaal aanzien. Ook het kleurgebruik in het interieur ondersteunt de oriëntatie en begeleiding van kinderen. Het voorstel om de ruimte op een aanpasbare wijze met behulp van een typemeubel in werkplekken en taakhoeken in te delen draagt bij tot meervoudig gebruik en duurzaamheid.

Uit het rapport van de selectiecommissie:

De architecturale kwaliteit van het concept van Jan Maenhout uit zich in de zeer eigen visie waarop het concept voor een school voor autistische kinderen wordt toegevoegd aan het schoolcomplex. Het gebouw is zeer nadrukkelijk aanwezig op de schoolsite, maar isoleert zich tegelijk helemaal van de omgeving binnen een eigen gedefinieerde plek, die een thuis en een vertrouwde, veilig afgebakende leefwereld wil bieden aan de kinderen. De geïntegreerde aanpak van de buitenruimte en de aandacht voor duurzaamheid in de rationele structuur die het casco heeft en die zich gemakkelijk leent voor nieuwe bestemmingen is waardevol. Duurzaamheid wordt ook bereikt door de optie om voor de noodzakelijke veelheid van werkplekken in de klassen een typemeubel te gebruiken en het klaslokaal verder heel neutraal te houden.

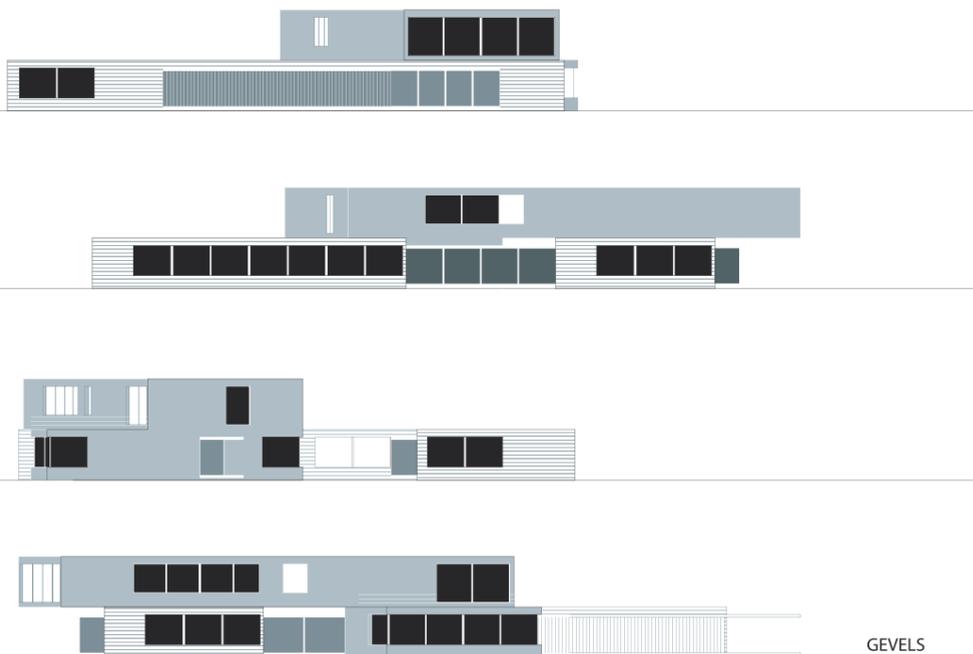
ZED

ZED baseert zijn ontwerpproces op de eigenheid van de plek en de specifieke behoeften van kinderen met autisme. Het concept is gebaseerd op een wisselwerking tussen de binnen- en de buitenruimten. De klassen worden geschakeld tussen de structuur van het bos met als doel het interessante bomenbestand maximaal te behouden en de continuïteit van het boslandschap te bewaren. Het ontwerp wordt geleid door het ritme van de context.

De klassen zijn bereikbaar via een promenade door het bos. Al wandelend ervaren de kinderen de overgang tussen de klassengroepen en de buitenruimte. De kruinen van de bomen vormen de tweede huid van het gebouw: de eerste huid, het dak, wordt geperforeerd door koepeltjes die het daglicht zenitaal binnenbrengen, zoals het zonlicht dat door de kruinen priemt.

Het gebouw wordt opgebouwd uit twee L-vormige volumes die geënt worden op de richtingen van het terrein: een laag volume op de benedenverdieping volgt de richting van twee oude bomendreven, een volume met verdieping wordt schuin op het eerste geplaatst in een richting die parallel loopt aan de straat.

De nieuwe school is zichtbaar vanaf de straat en heeft hierdoor een uitstraling naar de buurt. Er wordt echter voldoende afstand bewaard om de intimiteit van de klassen te bewaren en de chaos van de straat buiten te houden.

ZED
 Stationsstraat 8
 2800 Mechelen
 + 32 (0)15 41 34 90
 zed@z-ed.be

EERSTE VERDIEPING ↑

- 1 toegang administratie (pad in beton)
- 2 toegang klaslokalen (pad in beton)
- 3 speelplaats secundair onderwijs (betontegels)
- 4 speelplaats lager onderwijs (betontegels)
- 5 overdekte fietsenstalling lager onderwijs
- 6 bestaande dreef
- 7 voetgangerspad naar omliggende gebouwen (pad in beton)
- 8 patio (betontegels)
- 9 gebouwgedeelte administratie
- 10 gebouwgedeelte klaslokalen
- 11 gebouwgedeelte sanitair leerlingen

ADMINISTRATIE

- 1 bureel
- 2 directiebureel
- 3 landschapsbureel

KLASLOKALEN

- 4 klaslokaal met keuken

SANITAIR LEERLINGEN

5 sanitair rolstoelgebruikers

- 6 sanitair jongens
- 7 sanitair meisjes
- 8 doucheruimte

9 doucheruimte rolstoelgebruikers

- 10 badruimte
- 11 bergkast

Medisch - Pedagogisch Instituut, Sint - Niklaas

Peter Kint architecten

De bestaande afdelingen van het scholencomplex liggen als paviljoenen verspreid over een bosrijk domein. De hele omgeving straalt rust en geborgenheid uit.

Peter Kint opteert ervoor om het nieuwe schoolgebouw op een zekere afstand van de straat in te planten. In een verloren hoek van het terrein situeert zich de nieuwe afdeling voor autistische kinderen. Het schoolgebouw richt zich zoveel mogelijk naar de site maar wil zich ook niet afschermen van de straat.

Het gebouw heeft een dubbel programma: een administratief deel en de klaslokalen. In het ontwerp van Peter Kint is het administratieve blok gericht naar het publieke gedeelte van het domein met daarnaast de aaneenschakeling van klassen, verdeeld over twee niveaus en op het einde afgesloten met sanitaire ruimtes. In de U-vorm die zo ontstaat, liggen de twee speelplaatsen, veilig en geborgen, weg van de straatzijde en naar het domein gekeerd.

Peter Kint architecten
Kerkplein 47
3212 Pellenberg
+ 32 (0)16 46 13 69
peter.kint@pandora.be

→ Abscis ontwerpgroep → p. 4-5

On the MPI site there is a residual park-like piece of land, dominated by two old avenues of beeches, running up to the rear facade of the 'Villa', the MPI's oldest building. Abscis ontwerpgroep changes nothing essential in the character of the site. The diffuse grid of mature beeches provides the 'support' for the new building. An extremely linear structure, raised slightly above the natural ground level, is here fitted into the organic setting. The repetition of classes behind a transparent facade on the ground floor makes the transition from inside to outside intense but discreet. Low windows in the living areas provide a feeling of security and visual contact with events outside. The colour and texture are integrated with those of the wood. A horizontal strip of Corten steel, with a glass roof volume on top of it, forms a beacon in the woods that attracts people and makes it clear that this is a pleasant place to be and to work.

The elements of the plan are based on the following points:

- multifunctionality: The building's construction comprises a floor plate and a roof plate supported by freestanding columns. The internal walls are light, acoustically insulated partitions whose only function is separation. They can be moved or removed according to requirements. The concept means that the sanitary waste pipes can always be adjusted from the 'open crawl space'.
- divisions: The corridor, now situated in the middle, can just as easily be at the side, with rooms at right angles to the longitudinal axis opening onto it.
- arrangements: The rectangular classroom can with no trouble at all be arranged into a variety of working, sitting or free-time areas retaining a view of the greenery outside.
- divisible room: Separate rooms can be created in every space by means of movable walls. In the case of the rooms planned next to the sanitary area, the communal bathrooms can be included in this arrangement.

→ Maccreanor Lavington Architects → p. 6-7

A school for special education – in this case for autistic children – makes specific demands on a design. Due to the children's great need for structure, it must be clear which tasks have to be carried out in which rooms. The building must therefore be uncomplicated and clear in its layout, while at the same time allowing a certain flexibility of arrangement and meeting individual needs. What is more, quietness – both visual and auditive – is of great importance.

The school's location has a very special quality primarily determined by the dense woods. The roof of foliage provides a natural closeness that combines very well with the need for quiet and intimacy described in the programme. The trees form a buffer against drastic changes in weather and light and thereby provide for a peaceful working environment. Maccreanor Lavington Architects therefore sought a plan that has as little possible effect on the wood, while making possible very direct contact with nature.

The main scheme is simple: a one-storey building with a central entrance, a fully-glazed gallery with a view of the wood and the arrangement of the rooms into two main groups along the gallery. Like the entrance, all the facilities are centrally located. This simple plan has several obvious advantages: by sticking to a single storey, any noise from upstairs is avoided and no stairs, lift or extra sanitation has to be installed. In addition, all the rooms have direct access to the wood. The administrative offices will be accommodated separately in the pavilion, which has to be renovated and extended.

The rooms are conceived as large spaces in which a patio structures the space and divides it into 'areas', but at the same time it leaves space for the existing natural surroundings, which are thereby literally drawn into the rooms and give them character and quality. The patios allow light to enter very agreeably into the rooms without any disruptive contact with the outside world. The kitchen blocks are in each case next to the entrance to the rooms. The remaining division into workspaces is flexible so that it can be adapted to the specific circumstances of each group.

→ Architectenbureau Jan Maenhout → p. 8-9

In Jan Maenhout's design the classrooms are on the ground floor and the administrative offices on the floor above. The building marks off a delineated space in the wood by integrating the playgrounds between the buildings. The central location of the sanitary facilities make them accessible from both sides. This means the technical infrastructure is tightly clustered. The corridors and walking distances are short and the individual entities are close to each other.

The building, which is conceived within a fixed skin, appropriates a permanent location in the landscape, but apart from this leaves the outside surroundings intact. By doing so, it integrates respectfully into the natural environment with a strong identity of its own. It is an extremely inward-looking volume with an explicit presence in the natural surroundings.

The way the exterior space is marked off – like a carefully-dosed contact with the outside world – is considered ideal for the reception of autistic children. The use of colours in the interior also aids the orientation and guidance of the children. The proposal to divide the space flexibly into workspaces and task areas, using specific types of furniture, contributes to multiple use and durability.

From the selection committee's report:

The architectural quality of Jan Maenhout's concept is expressed in a highly individual position in which the concept for a school for autistic children is added to the school complex. The building is a very explicit presence on the school site, but at the same time is entirely isolated from its surroundings within its own well-defined space, which is intended to offer the children a home and a familiar, safe and well-delineated living environment. Valuable elements are the integrated approach to the outdoor space and the attention paid to durability in the rational structure found in the basic building, which easily lends itself to new uses. Durability is also achieved by choosing to use a specific type of furniture for the necessary abundance of workspaces in the classrooms while otherwise keeping these rooms very neutral.

MPI Sint-Niklaas

→ ZED → p. 10-11

ZED based its design process on the individual character of the site and the specific needs of children with autism. The concept is based on an interaction between the indoor and outdoor spaces. The classrooms are linked between the structure of the wood, with the aim of preserving as much as possible of the interesting group of trees and retaining the continuity of the wooded landscape. The design is guided by the pattern of the setting.

The classrooms can be reached by a walk through the wood. As they walk the children experience the transition between the classroom groups and the outdoors. The tops of the trees form the second skin of the building: the first skin, the roof, is perforated by skylights that allow in the midday light, like the sunlight that pierces through the tops of the trees.

The building is composed of two L-shaped volumes grafted on to the two orientations of the site: a low volume on the ground floor follows the direction of two old avenues of trees, while the two-storey volume is positioned at an angle to the first and parallel to the street.

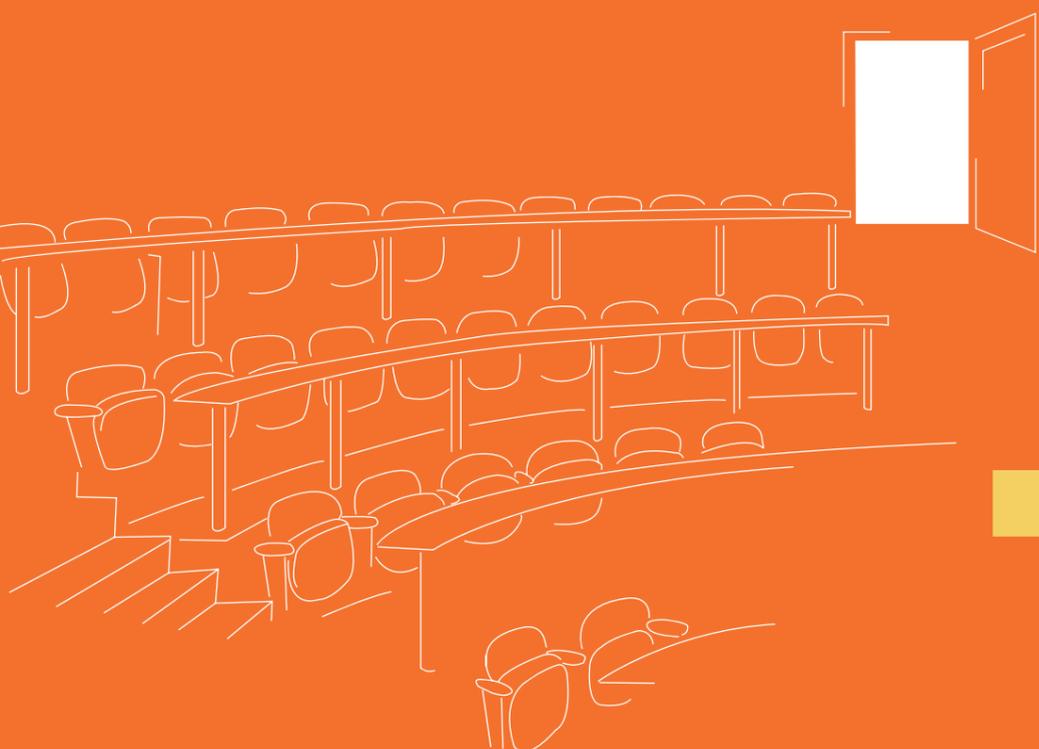
The new school can be seen from the street and thereby makes its presence felt in the neighbourhood. However, there is sufficient distance between them in order to preserve the intimacy of the classrooms and keep out the chaos of the street.

→ Peter Kint architecten → p. 12-13

The existing sections of the school complex are scattered around a wooded domain like pavilions. The whole setting has an air of peace and security.

Peter Kint has opted to set the new school building away from the street. This new department for autistic children is situated in a remote corner of the domain. It is as far as possible oriented towards the site but at the same time does not want to shield itself from the street.

It has a double programme: an administrative section and the classrooms. In Peter Kint's design the administrative block is oriented towards the public part of the domain, and next to it is the succession of classrooms on two floors, ending with the sanitary facilities. The two playgrounds are set inside the U-shape of the building, safe and secure, away from the street and facing the domain.

05 · De Grauwzusters, Antwerpen

Open Oproep

De Grauwzusters, Antwerpen

De bouwheer / The client

De Universiteit Antwerpen situeert zich in een dynamische regio en in een veranderende samenleving. De instelling wil een kenniscentrum zijn waar grensverleggend en vernieuwend onderzoek gebeurt op internationaal vlak, onderwijsinnovatie is daarbij erg belangrijk. Ze besteedt bijzondere zorg aan de opvang en begeleiding van studenten en wil meewerken aan een open, democratische en multiculturele samenleving. Daarnaast wil de UA zich inbedden in het stedelijk weefsel, met speciale aandacht voor de leefbaarheid in de omgeving van de campussen. De universiteit voert een gelijke kansenbeleid en wil het gedachtegoed van duurzame ontwikkeling uitdragen naar alle geledingen van de maatschappij.

The University of Antwerp is located in a dynamic region, in a changing society. The intention of this institution is to be a centre of knowledge where new and pioneering research is done at an international level. Educational innovation is a also very important element. It devotes particular care to the reception and guidance of students and the purpose is to work towards an open, democratic and multicultural society. It also intends to become embedded in the urban fabric, paying particular attention to the quality of life in the surroundings of the campuses. The university pursues a policy of equal opportunities and would like to communicate the ideas of sustainable development to every section of society.

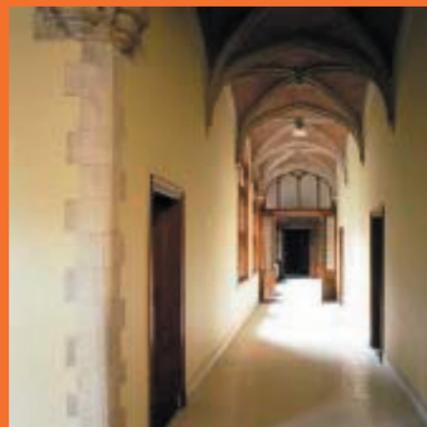
Klooster van de Grauwz

De projectdefinitie / Projectdefinition

Het gebouw van de Grauwzusters, gelegen aan de Lange Sint-Annastraat te Antwerpen, is neogotisch en werd gebouwd in 1887 naar ontwerp van F. Baeckelmans. Tot op heden was het een verblijf voor een kloostergemeenschap. Het doel is het gebouw om te vormen tot een geheel van kantoorfuncties met bijhorende representatieve functies voor de Universiteit Antwerpen. Het thema van de herinrichting is "het respectvol te gast zijn". Dit betekent dat alleen die minimale aanpassingen gebeuren aan de structuur die noodzakelijk zijn voor het nieuwe gebruik. Daarenboven gebeurt de functionele inrichting als tijdelijke invulling van de bestaande structuur. Een uitgesproken visie met betrekking tot de juiste toon van de aanpassingen en invullingen is essentieel om het gebouw op een cultureel duurzame wijze een tweede jeugd te verzekeren.

The Grauwzusters' building, situated in the Lange Sint-Annastraat in Antwerp, is Neo-Gothic and was built in 1887 to a design by F. Baeckelmans. Until now it has housed a monastic community. The aim is to transform the building into a set of office spaces with associated representative functions for the University of Antwerp. The theme of this refitting is 'being a respectful guest'. This means that only those minimal adjustments are made to the structure which are essential for its new use. What is more, the functional organisation is carried out as a temporary filling of the existing structure. In order to assure the building a new, culturally enduring life, it is essential to have an explicit vision of the right tone for the adaptations and additions.

usters

© Niels Donkers

Open Oproep

De Vlaamse overheid maakt een beleidsprioriteit van de architecturale kwaliteit. De Open Oproep is één van de instrumenten die de Vlaamse Bouwmeester hanteert bij het zoeken naar architecturale kwaliteit. Naast een voorbeeldige opdrachtgever is immers de juiste keuze van een ontwerper voor elk project van belang. De Open Oproep is een procedure voor selectie en voordracht van ontwerpers en ontwerpteams voor diverse opdrachten op het vlak van bouwkunde, stedenbouw en landschapsarchitectuur. Ook de lokale besturen kunnen gebruik maken van de Open Oproep.

Deze projectbrief, waarin twee opdrachten uit de Open Oproep aan bod komen, maakt deel uit van een reeks. Hiermee wil de Vlaamse Bouwmeester een ruim publiek laten kennismaken met de verscheidenheid aan voorstellen en visies die de Open Oproep oplevert door telkens verschillende goede ontwerpers een bouwopgave te laten onderzoeken.

The Flemish government is making architectural quality a policy priority. The Open Oproep is one of the instruments the Flemish Government Architect employs in his quest for architectural quality. After all, as well as an exemplary client, the right choice of designer for each project is of great importance. The Open Oproep is a procedure for the selection and nomination of designers and design teams for a variety of assignments in architecture, urban planning and landscape architecture. Local authorities can also make use of the Open Oproep.

This project document, which covers two assignments from the Open Oproep, is part of a series. The Flemish Government Architect would like in this way to bring to the attention of a broad public the variety of proposals and visions produced by the Open Oproep, by giving several good designers the opportunity to study a building assignment.

Verantwoordelijke uitgever
Vlaams Bouwmeester

De basisteksten worden geschreven door de ontwerpers.

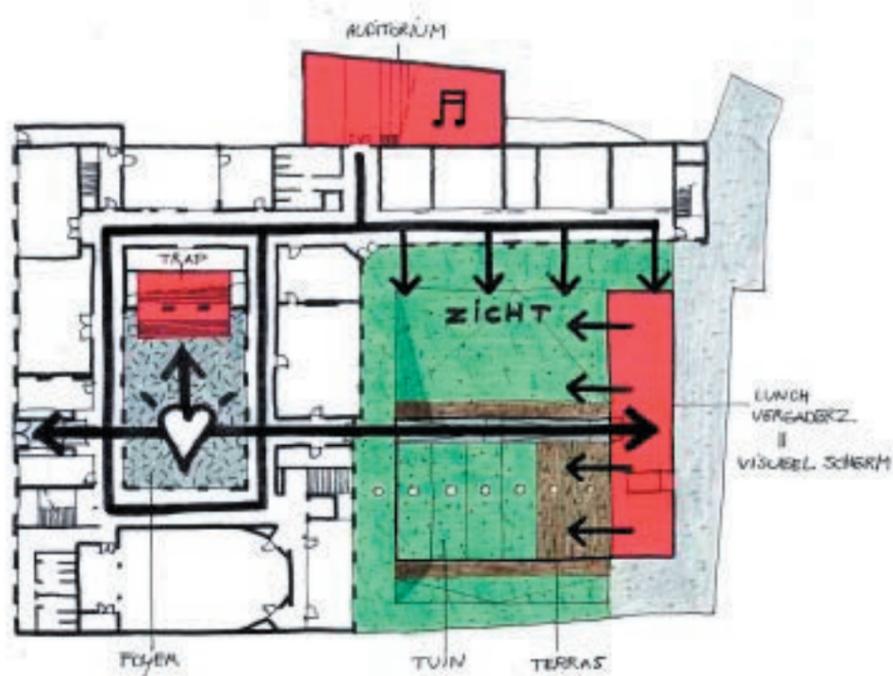
Vertaling
Gregory Ball

Layout
Kunstmaan

Druk
Sparks

© Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

D/2003/3241/293

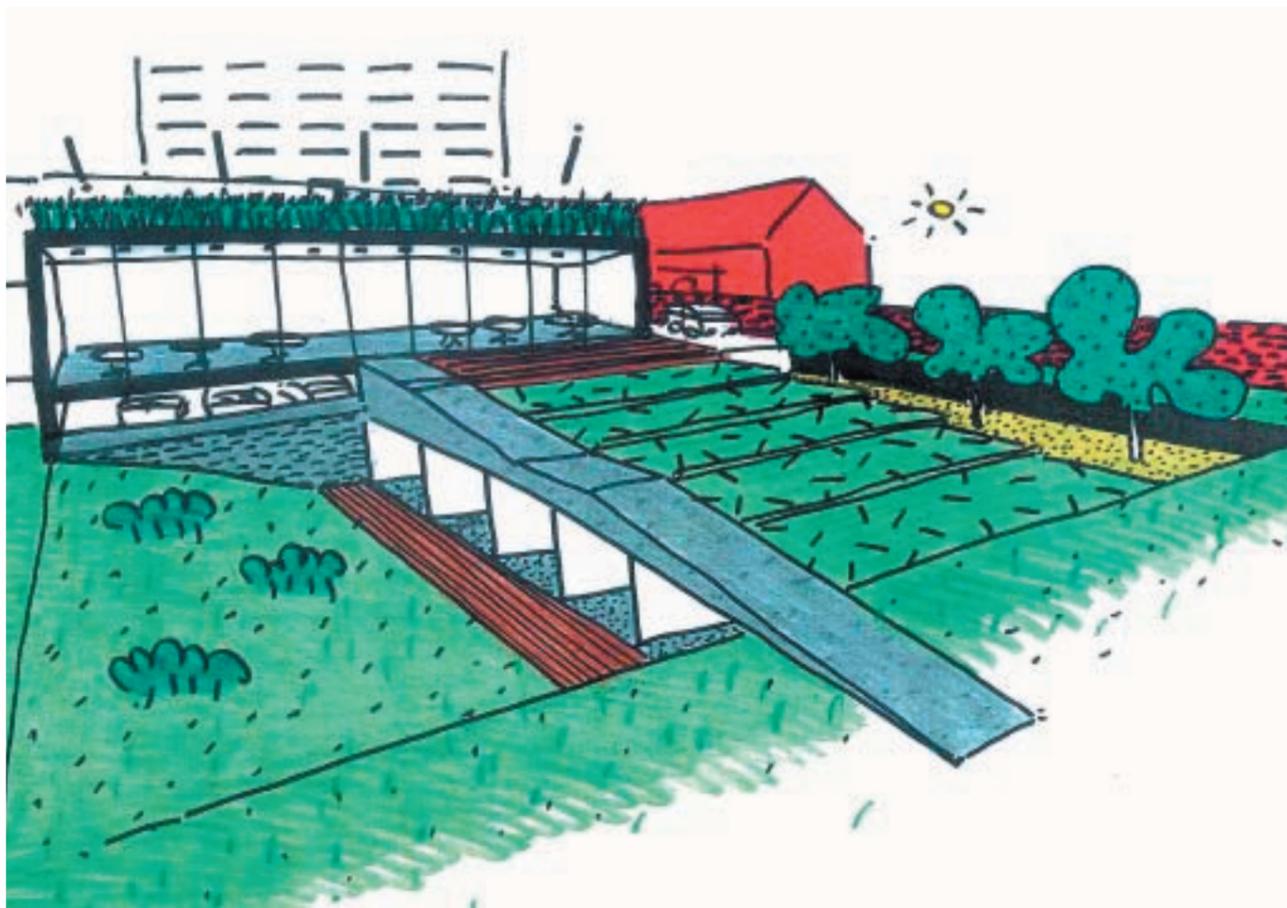

De Grauwzusters, Antwerpen

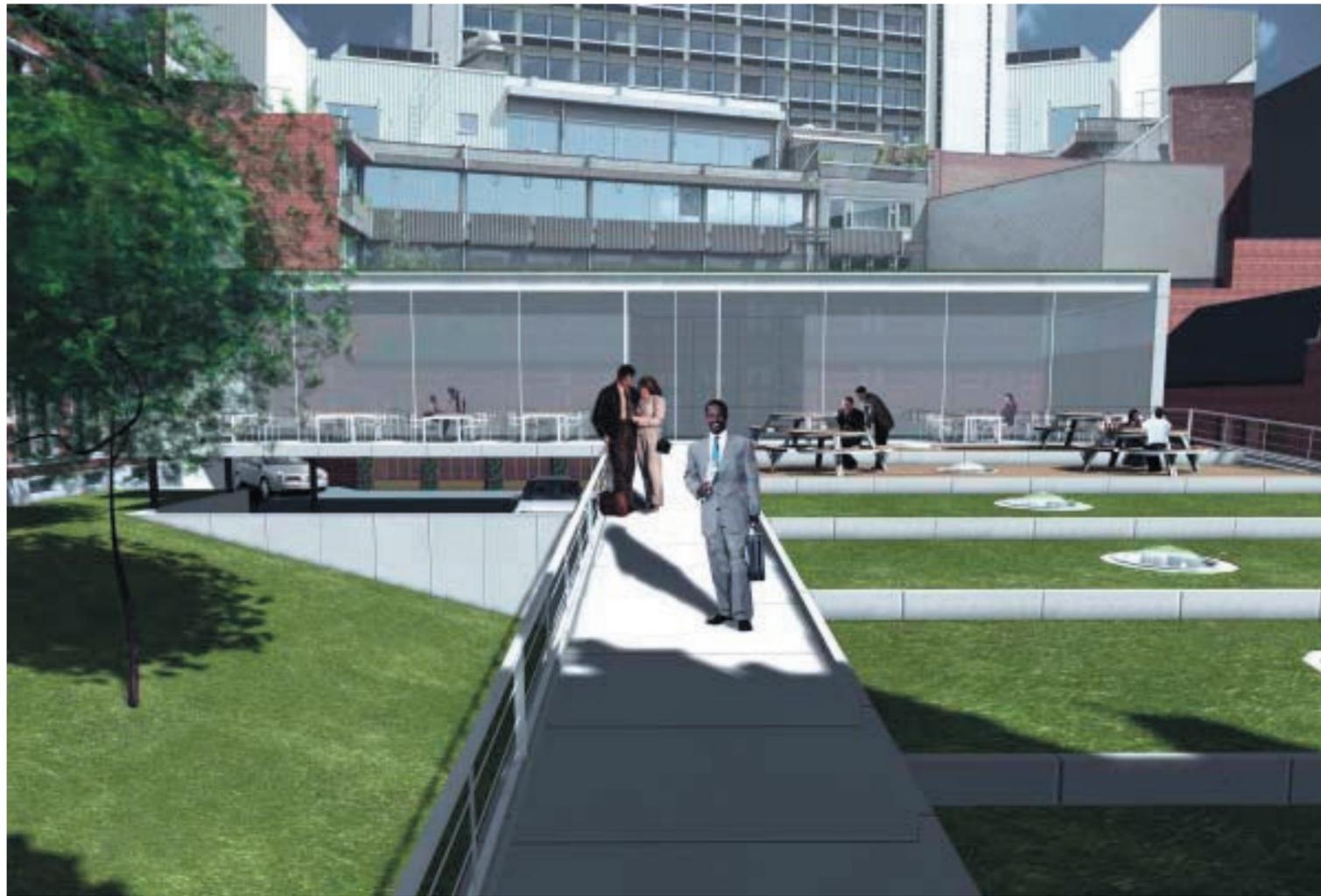
Jo Crepain Architect nv

Het concept van Jo Crepain omvat volgende uitgangspunten:

- De patio wordt overdekt en verbonden met de eerste verdieping door een royale trap.
- De circulatie op niveau +1 wordt georganiseerd rond de patio zodat deze het actieve en open centrum van het complex wordt, geschikt voor recepties en lezingen.
- In de tuin wordt een glazen paviljoen voorzien, bruikbaar als lunch- of vergaderruimte. Door de inplanting is het tevens een scherm voor de achterliggende chaotische bebouwing en kijkt men vanop een zonnig terras op de gerestaureerde achtergevels.
- De ondergrondse kantoren kijken uit op een groene helling en de centrale gang wordt verlicht door koepels.
- In de achterliggende vleugel wordt geopteerd voor circulatie tegen de zuidelijk georiënteerde gevel, dit onder meer om oververhitting te vermijden.
- In de nis langs de achtervleugel is er ruimte voor een klein auditorium.
- De zolders worden niet gebruikt als kantoor, zo blijven deze ruimtes vrij en open voor tentoonstellingen en andere activiteiten.

Jo Crepain Architect nv
Vlaanderenstraat 6
2000 Antwerpen

+ 32 (0)3 213 61 61
info@jocrepain.be

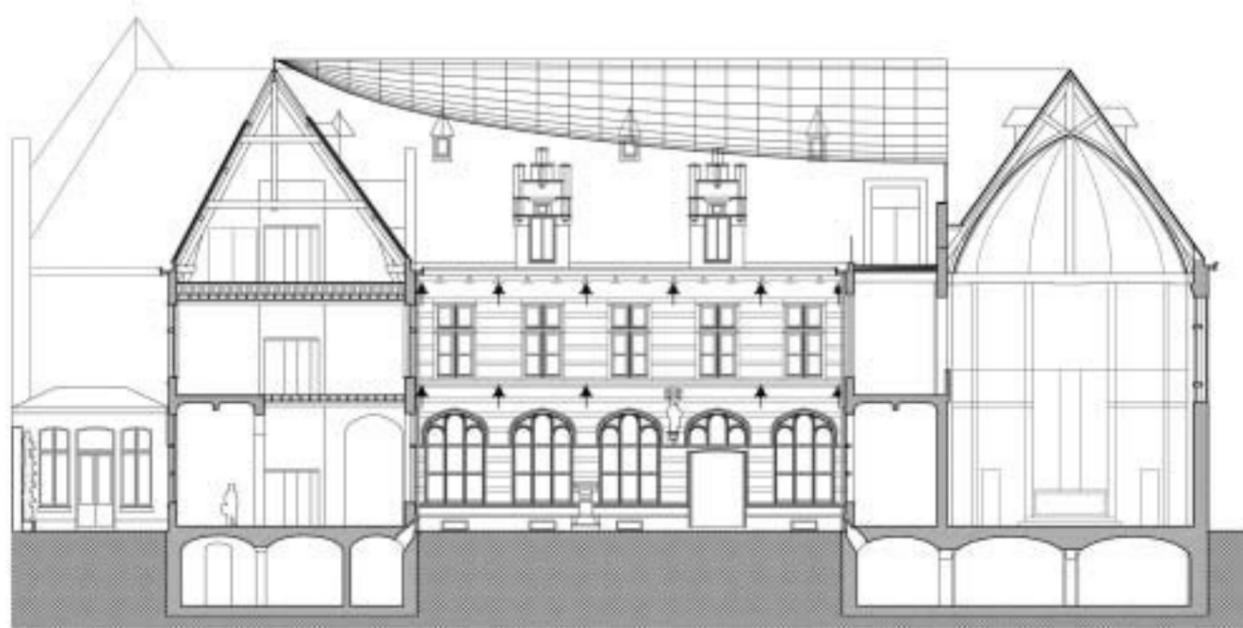
De Grauwzusters, Antwerpen

architecten BOB361 architectes bvba

Het klooster van de Grauwzusters werd ontworpen voor een gesloten leefgemeenschap. Dit houdt in dat de ruimten van het klooster zoveel mogelijk gericht zijn op de eigen kavel en dat de ruimten gericht op de aanliggende kavels of op de publieke ruimte zoveel mogelijk worden afgeschermd. Deze situatie gaf de kloostergemeenschap een gevoel van bescherming, rust en ascese. In de huidige omstandigheden en buiten het kader van een religieuze orde overheerst een gevoel van bedruktheid, somberheid en geslotenheid. De enige lichtpunten hierbij zijn de actueel bestaande buitenruimtes, de patio en de kloostertuin.

BOB361 heeft de essentie van de opdracht daarom begrepen als de vraag tot het realiseren van een open huis. In hun ontwerp ontstaat door het schakelen van de buitenruimtes een publieke passage doorheen het klooster. De patio vormt het hart van het gebouw en wordt overdekt met een luchtkussendak zodat er veel activiteiten kunnen plaatsvinden. Tegelijkertijd waardeert men de koer als buitenruimte en accentueert men dit door er een boom te planten. De kloostertuin wordt met elementen, ontleend aan de historische typologie, heraangelegd als een flexibele, overkijkbare ruimte. Nieuwe openingen in gevel- en dakvlakken, vensterdeuren aan een Engelse koer en dakkapellen, scheppen aangename werkplekken in de kelder- en zolderruimtes.

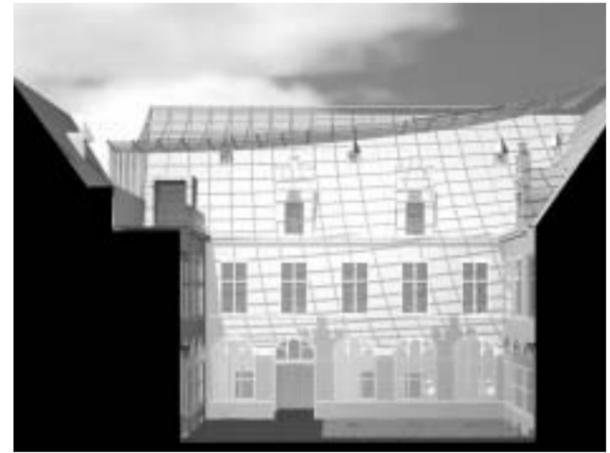
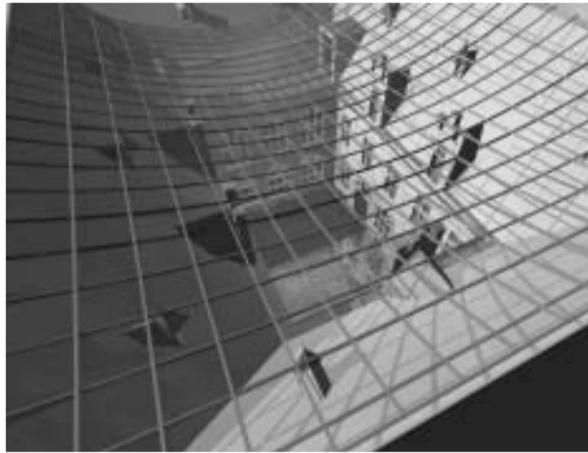

De Grauwzusters, Antwerpen

Driesen - Meersman - Thomaes architecten

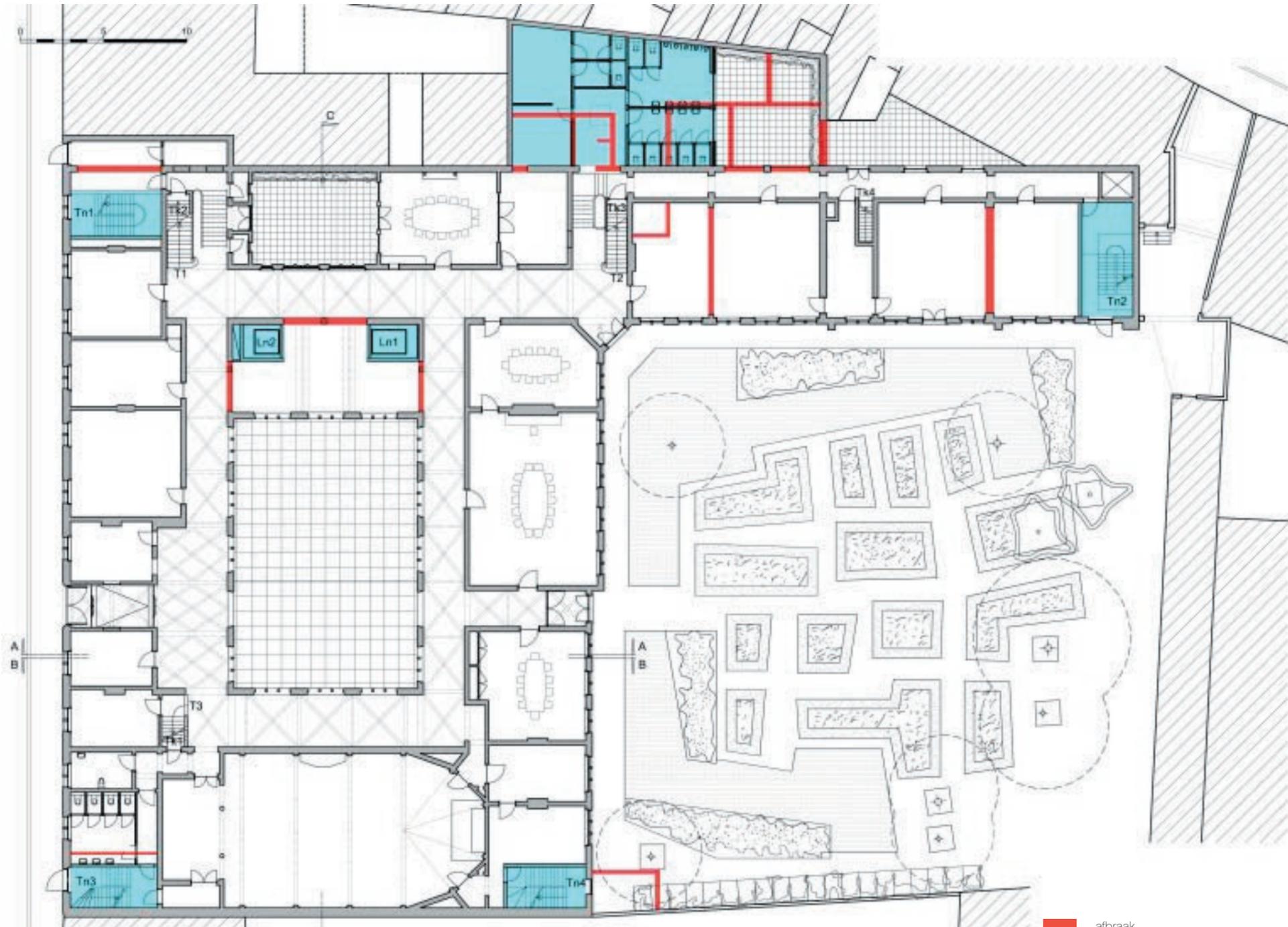
De opmerkelijke authenticiteit van het neogotische klooster vormt een belevingswaarde op zich. Het ontwerp van Driesen – Meersman – Thomaes is daarom gebaseerd op het maximale behoud van dit beeld. Om het deprimerende en introverte karakter ervan draaglijk te maken, werden de ramen tussen de kloostergang en de patio opengewerkt. Een ondiep watervlak in de patio weerspiegelt de wolken. Op de grote wandvlakken in de gangen worden -in samenspraak met de kunstenaar Richard Venlet- reflecties over de historische kunstcollectie van de Grauwzusters aangebracht.

Ondanks het beperkte budget werd de wens van de universiteit om zoveel mogelijk kantooroppervlakte te realiseren ingewilligd. Op de gelijkvloerse verdieping komen vergaderzalen en seminarielokalen. Op de eerste verdieping worden de slaapkamers van de zusters twee aan twee samengevoegd tot individuele kantoren en op de zolderverdieping komen landschapskantoren. Door de opoffering van de voormalige eetzaal op de benedenverdieping passen de nieuwe liften zich naadloos in de oude structuur in en versterken ze de gewenste openheid rondom de patio. In de vier hoeken van het gebouw worden nieuwe ingekokerde brandveilige trappen voorzien, die tevens de zolderverdieping ontsluiten. Op de gelijkvloerse verdieping zijn deze nagenoeg onzichtbaar ingeplant nabij de sierlijke, bestaande trappen zodat deze hun evidente positie behouden. Een nieuwe draagstructuur boven de zoldervloer vangt de zware belasting van de kantoren op, maakt het inwerken van moderne technieken mogelijk en vangt ook de nieuwe dakkoepel boven de binnenplaats op. Deze glasstructuur heeft een merkwaardige connoïde vorm, welke een grote overspanning met een minimum aan materiaal en dus een maximale transparantie mogelijk maakt. Met dit grote gebaar toont het gebouw zijn nieuwe identiteit.

Driesen – Meersman – Thomaes architecten
 Minderbroedersrui 51
 2000 Antwerpen

+ 32 (0)3 232 82 26
 dmt@dmtharchitecten.be

afbraak
 nieuwe delen, ingrepen

TV Bureau Johan Laethem / Bureau Sven Piers / Bureau Reinald Verleye

De Lange Sint - Annastraat wordt ongetwijfeld geassocieerd met de imponerende voorgevel van het voormalige klooster van de Grauwzusters. De straat is de voorgevel, de voorgevel is de straat. De overige gebouwen staan ernaast of er tegenover. Dit komt niet enkel door de afmetingen maar ook door de eigenheid van het gebouw: het raster, de schaal, de geleding, de assen en zeker ook de detaillering. Indien de voorbijganger geen weet heeft van de functie van het gebouw, zal hij toch het belang hebben ingeschat en het gebouw een openbare of misschien ook al een religieuze functie hebben toegekend. De belangen zijn bijgevolg groot met het oog op de ontwikkeling van de onmiddellijke omgeving.

Uitgaande van dit gegeven en van het potentieel aan open ruimte dieper in het gebouw, koos TV Bureau Johan Laethem - Bureau Sven Piers - Bureau Reinald Verleye ervoor om enkele doordachte ingrepen te doen om een publieke ruimte te ontwikkelen die aansluit bij een groter labyrint van gangen, binnenkoeren, aula's, gebouwen en paden als metafoor voor ontdekking en complexiteit, zoals geformuleerd in de projectdefinitie.

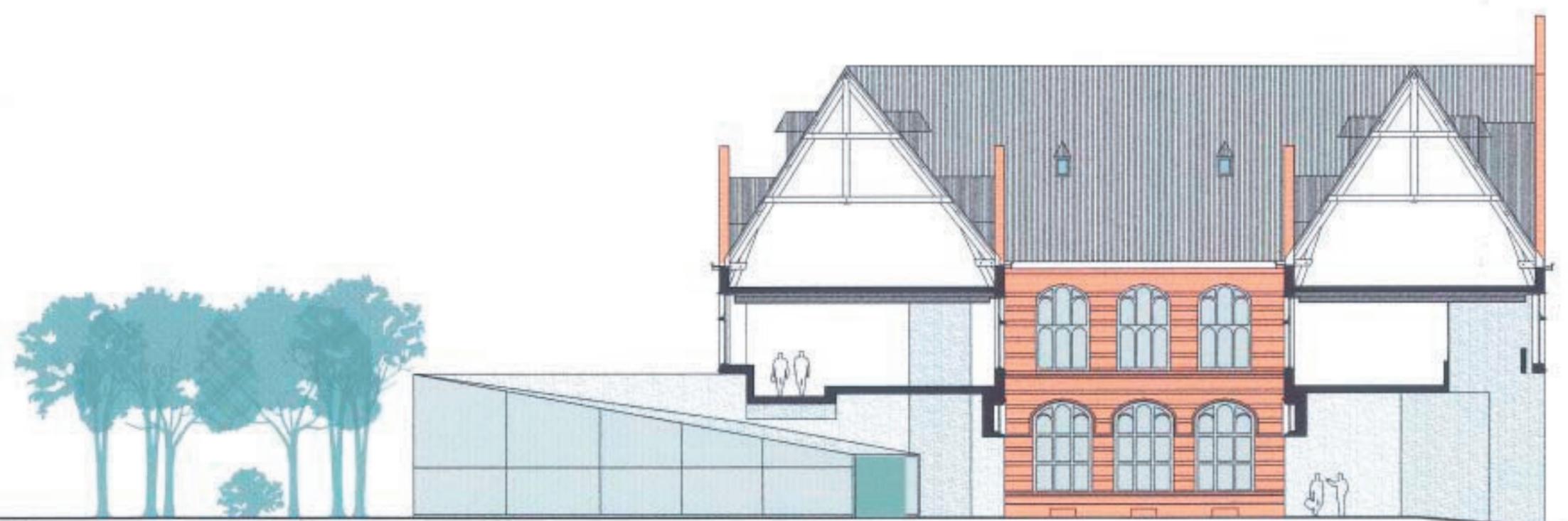
Het creëren van een publieke ruimte betekent het betrekken van de binnentuinen op de straat en er een publieke functie aan toekennen.

Aangezien beide betekenissen in tegenspraak zijn met het bestaande concept worden volgende ingrepen voorgesteld:

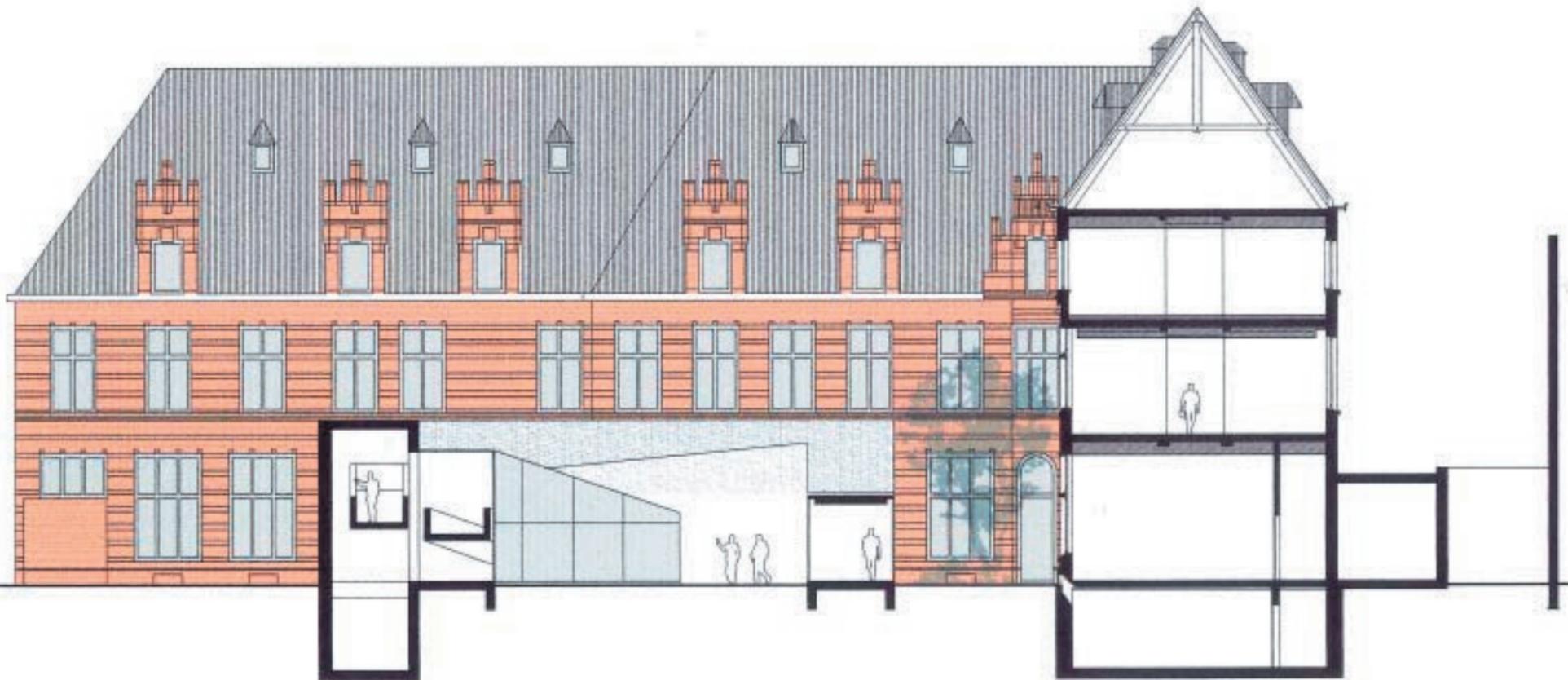
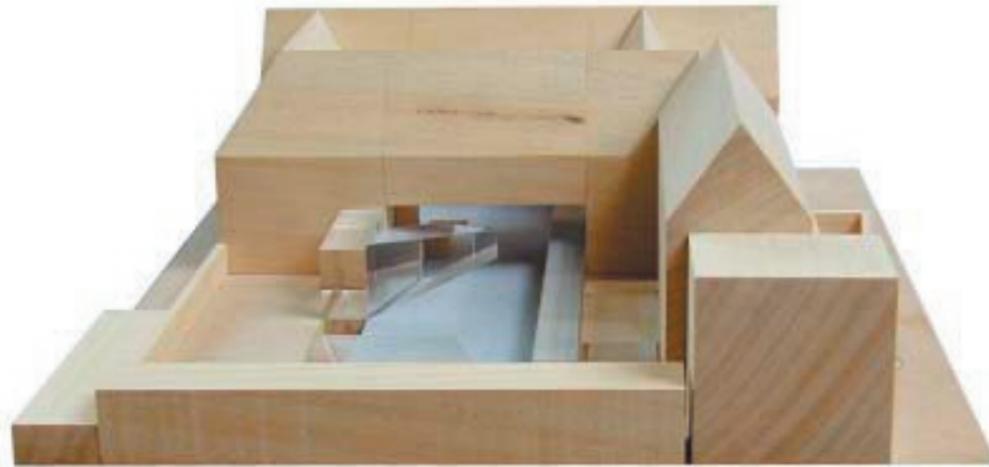
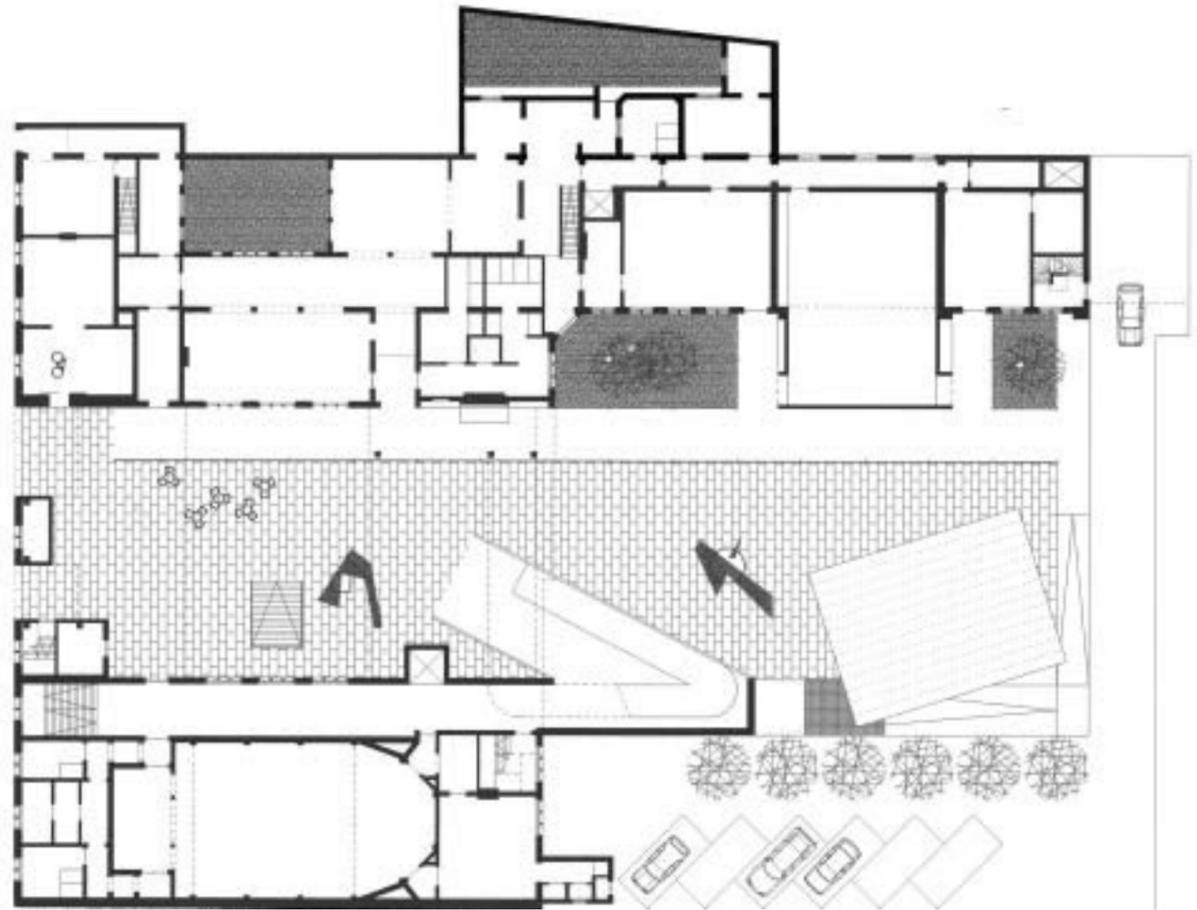
- een doorsteek vanaf de straat naar de eerste binnentuin, het atrium
- alle binnenhoven versmelten tot een groter plein

Het ontwerp stelt links van het plein een nieuw en begeleidend volume voor. Dit volume, dat onder de bogen van de patio doorschiet, plaatst een soort scherm voor de behouden gevels en de blootgelegde binnenkant. Het scherm is half gesloten en half open, open naar een cultuurcafé, een restaurant, eetzalen en seminarielokalen. Open in de zomer en gesloten in de winter. Open tijdens de week en gesloten op zondag. De barokke delen van de Vlaamse zaal zullen in deze open gang hun plaats kunnen behouden hoewel de rest van de ruimte verdwijnt. De haard en het schild worden souvenirs. Rechts wordt het plein gedomineerd door een volume dat zich als inkom wil presenteren, daarin wordt de verticale circulatie gecombineerd met een tentoonstellingswand en een ontvangstbalie.

Het plein zelf krijgt bijkomend vorm door het kunstparcours. Een deel van de kelder wordt als permanente tentoonstellingsruimte ingericht en verbonden aan de kunstwerken die op het plein opgesteld kunnen worden. De publieke ruimte -het plein- zal daarom aangevuld worden met toegangen en openingen naar de kelder.

TV Bureau Johan Laethem / Bureau Sven Piers / Bureau
Reinald Verleye
Rozenboomlaan 7
8700 Tielt

+ 32 (0) 51 40 35 92
johan.laethem@planetinternet.be

TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO

Volgens TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO bevat de projectdefinitie een veelheid aan onuitgesproken vragen, behoeften en mogelijkheden. Het programma van eisen zegt dat het enkel gaat over een polyvalent kantoorgebouw, maar eigenlijk wordt er heel wat meer gevraagd. Het gaat ook om onthaal, uitstraling, lezingen, ... Waar moeten dan accenten gelegd worden: op het atrium met een spectaculaire en dure glazen overkapping, op een krachtige verschijning in het straatbeeld, op de kapel? Moeten er dan keuzes gemaakt worden? Het bureau vindt van niet.

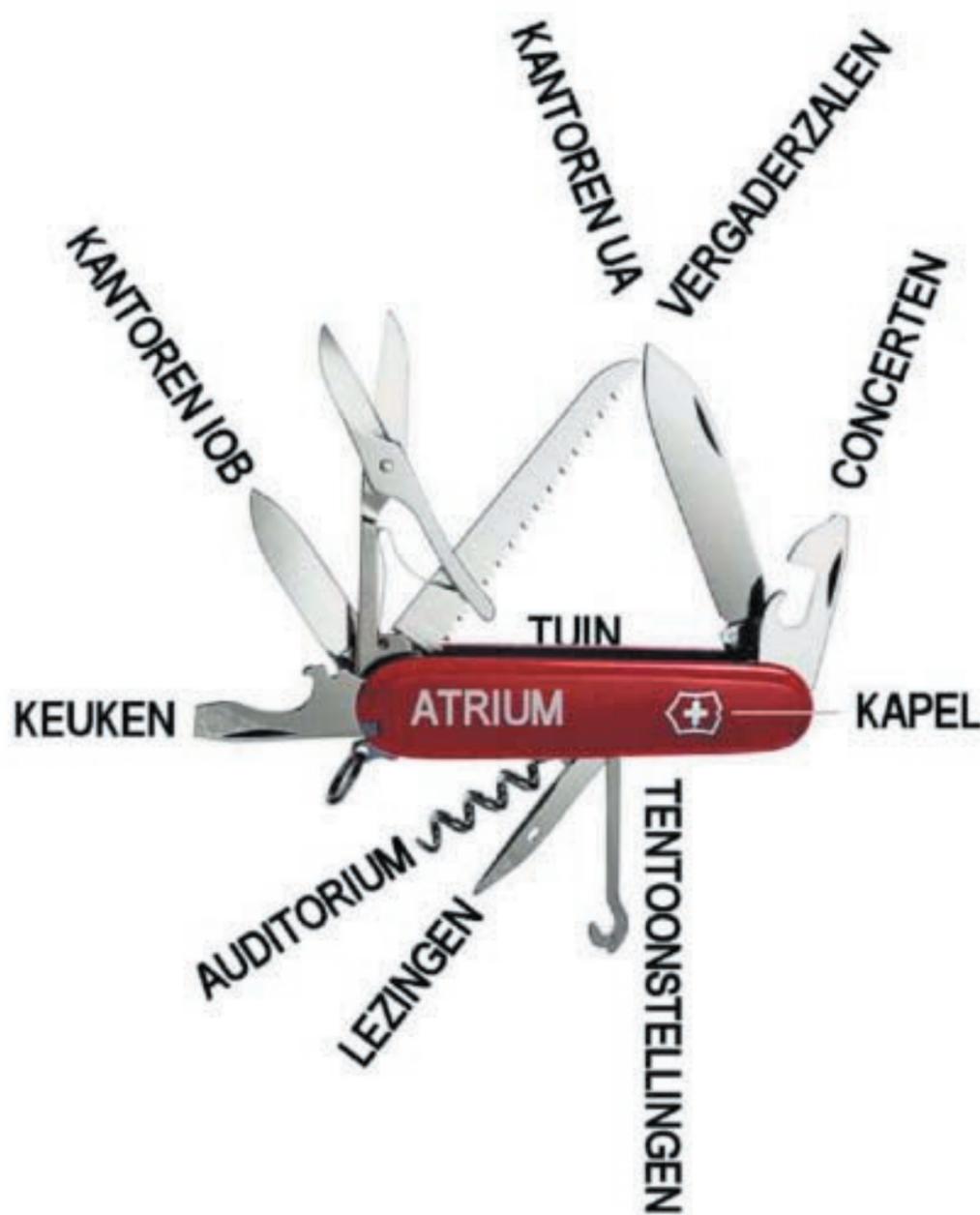
Niet kiezen, maar maximaliseren en optimaliseren van de mogelijkheden. Niet exclusief, maar inclusief ontwerpen. De gevraagde culturele duurzaamheid wordt hier bereikt met het oordeelkundig aanbrengen van een beperkt aantal ingrepen die het potentieel van het gebouw maximaliseren. Er wordt een zo breed mogelijke waaier van activiteiten en mogelijkheden geboden aan een bouwheer wiens gedrag en behoeften in de tijd sterk kunnen veranderen: multiple choice.

De keuze voor maximalisering van de mogelijkheden, het op zoek gaan naar het bestaansmaximum van dit gebouw, leidt tot een aantal afgeleide beslissingen. Op verschillende meerkeuzevragen wordt 'ja' geantwoord op alle alternatieven. De kapel wordt beter geïntegreerd in het geheel. Tegelijkertijd worden haar mogelijkheden om zelfstandig te functioneren sterk uitgebreid. De akoestiek van de bestaande ruimtes is verscheiden en beperkt. De kapel is optimaal geschikt voor concerten, maar minder voor lezingen. Een nieuw overdekt atrium is niet de ideale ruimte voor lezingen of concerten maar wel voor recepties, walking dinners, ... Vragen voordrachten, lezingen en doctoraatsverdedigingen dan niet om een nieuw auditorium? Wat te kiezen? TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO kiest voor alles. Het overdekte atrium wordt het hart van het gebouw. Op deze plaats komt tevens een ondergronds auditorium. Daardoor worden de aanpalende kelders toegankelijker en kunnen zij ook gebruikt worden.

Uit het rapport van de selectiecommissie:

Het bouwprogramma is onzeker en in de toekomst ook veranderlijk. Daarom zijn de gebruiksmogelijkheden die het gebouw biedt en de wijze waarop de concepten daarop inspelen het uitgangspunt om voor een bepaalde ontwerper te kiezen. Van de vijf voorstellen beantwoordt het concept van TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO het beste aan de vraag om met minimale aanpassingen aan de structuur maximale gebruiksmogelijkheden te bieden. Dit concept biedt door zijn bijzondere gebruikskwaliteiten een grote mate van verdichting binnen de bestaande structuur. Het is daarom een waardevolle en toekomstgerichte optie voor dit patrimonium.

multiple choice →

TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO

Tiensevest 132
3000 Leuven

+32 (0)16 24 29 90
info@ar-te.be

langssnede auditorium

atrium

gang

→ Jo Crepain Architect nv → p. 4-5

Jo Crepain's concept is based on the following principles:

- The patio is roofed over and linked to the first floor by a generous staircase.
- The circulation on the first floor is organised around the patio so that it forms an open and active centre of the complex, suitable for receptions and talks.
- A glass pavilion is set in the garden as a place to have lunch or hold meetings. Its location also means it screens off the chaotic buildings behind it and one looks at the restored rear facades from a sunny terrace.
- The underground offices look out onto a green slope and the central hall is illuminated by skylights.
- In the wing behind, the choice is for circulation against the south-facing facade, in order to avoid overheating, among other things.
- In the recess in the rear wing there is space for a small auditorium.
- The attics are not used for offices, which leaves them open for exhibitions and other activities.

Klooster van de Grauwzusters

→ architecten BOB361 architects bvba → p. 6-7

The convent of the Grauwzusters was designed for a closed community. This means that the various spaces are oriented as much as possible towards the site itself and that those facing adjacent sites and the public space are screened off as much as they can be. This gives the convent community a sense of protection, quietness and asceticism. In the present conditions, and external to the setting of a religious order, it has a sense of melancholy, gloom and closeness. The only points of light are the existing outdoor spaces, the patio and the convent garden.

BOB361 therefore understood the essence of the assignment to be the request for an open house. In their design, the linkage of the outdoor spaces gives rise to a public passage through the convent. The patio forms the heart of the building and is covered by an air-cushion roof so a wide range of activities can take place there. At the same time the courtyard is valued as an outdoor space and this is accentuated by planting a tree there. The convent garden has been redesigned, using historical elements, as a flexible space that can be overseen. New openings in the surfaces of facades and roofs, French windows onto an English courtyard and dormer windows all create pleasant workspaces in the cellar and attic rooms.

→ Driesen – Meersman - Thomaes → p. 8-9

The remarkable authenticity of this neo-gothic convent has an experiential value in itself. The design by Driesen - Meersman - Thomaes is based on the maximum preservation of this image. In order to make its depressing and introverted character bearable, the windows between the cloister and the patio were opened up. A shallow pool in the patio reflects the clouds. Reflections on the Grauwzusters' historical art collection are mounted on the large areas of wall in the passages in consultation with the artist Richard Venlet.

Despite the limited budget, the university's wish for as much office space as possible was complied with. On the ground floor there are meeting rooms and seminar rooms. On the first floor, the nuns' bedrooms are coupled together to form individual offices and in the attic there are open-plan offices. By sacrificing the former refectory on the ground floor, the new lifts could be located seamlessly in the old structure, where they reinforce the desired openness around the patio. New fireproof stairs in wells are set in the four corners of the building, which provide access to the attic floor. On the ground floor they are located almost invisibly near the elegant existing stairs so that the latter retain their natural position. A new load-bearing structure above the attic floor takes up the heavy weight of the offices, enables the integration of modern technical utilities and also supports the new dome over the courtyard. This glass structure has a singular conoid shape that makes a large span possible using the minimum of material and thus has maximum transparency. It is in this grand gesture that the building displays its new identity.

→ TV Bureau Johan Laethem / Bureau Sven Piers / Bureau Reinald Verleye → p. 10-11

Lange Sint-Annastraat is undoubtedly associated with the imposing facade of the former convent of the Grauwzusters. The street is the facade, the facade is the street. The remaining buildings are defined by their position next to or opposite it. This is a consequence not only of its size but also of the individual character of the building: the grid, the scale, the articulation, the axes and certainly the details too. If the passer-by is unaware of the building's function, he will nevertheless have assessed its importance and attributed it with a public or perhaps even a religious use. There are consequently major concerns regarding the development of the immediate surroundings.

On the basis of this and of the potential for an open space deeper in the building, TV Bureau Johan Laethem / Bureau Sven Piers / Bureau Reinald Verleye opted to carry out just a few well-considered changes in order to create a public space that connects with a larger labyrinth of corridors, courtyards, auditoria, buildings and paths, as a metaphor for discovery and complexity, as formulated in the project definition.

The creation of a public space means connecting the inner garden to the street and giving it a public function. Since these two aspects contradict the existing concept, the following changes are proposed:

- a passage from the street to the first inner garden, the atrium
- merging all the courtyards into a single large square.

The design places a new, accompanying volume to the left of the square. This volume, which runs through under the arches of the patio, places a sort of screen in front of the preserved facades and the exposed interior. This screen is half closed and half open: open towards a culture café, a restaurant, dining rooms and seminar rooms. Open in the summer and closed in the winter. Open during the week and closed on Sunday. The baroque parts of the Flemish hall will be able to keep their place in this open passage although the rest of the space disappears. The hearth and the shield become souvenirs. To the right the square is dominated by a volume that presents itself as an entrance hall, and the vertical circulation is here combined with a wall for exhibitions and openings into the cellar.

The square itself is given additional form by the route around the works of art. Part of the cellar is fitted out as a permanent exhibition space and is linked to the works of art that can be set up on the square. The public space – the square – will therefore be completed by entrances and openings into the cellar.

→ TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO → p. 12-13

According to TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO, the project definition includes a mass of unspoken questions, needs and possibilities. The programme of requirements only states that it is a multifunctional office building, but in fact a great deal more is requested. It is also a matter of a reception area, character, talks, etc. So where do the accents have to be placed? On the atrium with its spectacular and expensive glass dome, on a vigorous presence in the street-front, on the chapel? Do choices have to be made? These designers think not.

Not choices, but a maximisation and optimisation of the potential. Not exclusive design, but inclusive. The required cultural durability is achieved here by the judicious application of a limited number of changes that maximise the building's potential. The behaviour and needs of the client may greatly change in the course of time, so the broadest possible range of activities and possibilities are offered: multiple choice.

The choice of maximising the possibilities, seeking out the maximum level of existence of the building, leads to a number of derived decisions. 'Yes' is given as the answer to all the alternatives in several multiple choice questions. The chapel is integrated better into the whole. At the same time its potential for independent use is greatly extended. The acoustics of the existing spaces are varied and limited. The chapel is perfect for concerts, but less so for talks. A new covered atrium is not ideal for talks nor concerts but is for receptions, stand-up dinners and so on. Do not lectures, talks and the defence of a doctoral thesis require a new auditorium? What should be chosen? TV AR-TE / Van Broeck & Meuwissen / STABO opt for everything. The covered atrium becomes the heart of the building. An underground auditorium is located below it. This makes the adjacent cellars more accessible and means they can be used too.

From the selection committee's report:

The building programme is uncertain and subject to change in the future. For this reason, the potential uses of the building and the way the concepts respond to this provide the basis for the choice of a particular designer. Of the five proposals, the concept put forward by TV AR-TE/Van Broeck & Meuwissen / STABO responds best to the demand for minimal adaptation of the structure while offering maximum potential use. The exceptional functional qualities offered by this concept provide for substantial condensation within the existing structure. It is therefore a valuable and future-oriented option for this heritage building.